

УДК 330.341.1

АНДРОЩУК Г.О., кандидат економічних наук, доцент, головний науковий співробітник НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0781-9740>

ХВОСТЕНКО В.С., кандидат економічних наук, доцент кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, патентний повірений
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6436-4159>

КАТЕГОРІЯ “ІНФОРМАЦІЯ” У ПРАВІ: ЕВОЛЮЦІЯ, МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.4\(55\).346293](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.4(55).346293)

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз категорії “інформація” як правового явища, що пройшло складну еволюцію від філософської та кібернетичної концепції до сучасного правового режиму стратегічного активу цифрової економіки. Досліджено підходи до визначення інформації у науковій літературі, міжнародних стандартах і національному законодавстві України. Особливу увагу приділено взаємозв’язку між історичними етапами розвитку економіки (аграрний, феодальний, індустріальний, постіндустріальний, економіка знань, цифрова економіка) та зміною уявлень про інформацію — від досвіду, символів і документів до даних, знань і активів, що мають соціальну й економічну цінність. Проаналізовано законодавчі дефініції інформації, закріплені у Законі України “Про інформацію”, Цивільному кодексі України та низці спеціальних законів. Порівняно підходи міжнародних актів, а також міжнародних стандартів. Обґрунтовано необхідність гармонізації українського законодавства із зазначеними підходами.

Ключові слова: інформація, інформаційне право, міжнародні стандарти, законодавство України, цифрова економіка

Summary. The article provides a comprehensive analysis of the category of “information” as a legal phenomenon that has undergone a complex evolution from a philosophical and cybernetic concept to the modern legal regime of a strategic asset of the digital economy. Approaches to the definition of information in scientific literature, international standards, and national legislation of Ukraine are studied. Particular attention is paid to the relationship between the historical stages of economic development (agrarian, feudal, industrial, post-industrial, knowledge economy, digital economy) and the change in ideas about information — from experience, symbols, and documents to data, knowledge, and assets that have social and economic value.

The article analyzes the legislative definitions of information enshrined in the Law of Ukraine “On Information”, the Civil Code of Ukraine and a number of special laws (“On Access to Public Information”, “On Protection of Personal Data”, “On Telecommunications”, etc.). It is shown that the domestic legislator is mostly limited to a technical and formal approach, treating information as “information and/or data” suitable for storage or reproduction. As a result, the legislative field of Ukraine corresponds rather to the industrial level of economic development, while the modern digital economy requires the perception of information as a resource and strategic asset. The approaches of international acts — the Universal Declaration of Human Rights (UN), the European Convention on Human Rights and the practice of the ECHR, EU Regulation 2016/679 (GDPR), as well as international standards ISO/IEC 2382, 27000, 27001 — were compared. It was established that European and international law proceed from the broadest possible understanding of information:

from the fundamental human right to access information to its treatment as a resource subject to management and protection in the field of cybersecurity.

The need to harmonize Ukrainian legislation with the above approaches is substantiated, in particular by updating the definition of information in basic laws. The author's definition of information is proposed as data and/or knowledge that is significant in a certain context and is subject to protection as a socio-economic and legal asset. It is proven that the consolidation of such a definition will create legal prerequisites for the development of the digital assets market, increasing the cyber resilience of the state and the integration of Ukraine into the European legal space.

Keywords: *information, information law, international standards, Ukrainian legislation, digital economy.*

Постановка проблеми. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні на сучасному етапі розвитку цифрової економіки стикається з низкою системних проблем, серед яких ключовою є невідповідність законодавчого визначення категорії “інформація” реальним потребам суспільства та міжнародним стандартам. У національному праві досі домінує техніко-формальне розуміння інформації як “відомостей та/або даних”, що можуть бути збережені чи відтворені. Такий підхід відображає уявлення, характерні для індустріального етапу розвитку економіки, коли інформація виступала передусім обліковим і статистичним ресурсом, але в умовах цифрової трансформації він є явно недостатнім.

Міжнародна доктрина та європейське законодавство розглядають інформацію значно ширше — як знання, ресурс і стратегічний актив, який потребує спеціального правового режиму, управління та захисту. Це підтверджують положення Загальної декларації прав людини[1], Регламенту ЄС (GDPR)[2], а також міжнародних стандартів ISO/IEC, де інформація охоплює не лише документовані дані, а й цифрові активи, великі дані, інформаційні системи та результати функціонування штучного інтелекту. Отож, відбувається розрив між рівнем регуляторних підходів у світовій практиці та українським законодавством, що зберігає застаріле розуміння інформації.

Особливість проблеми полягає в тому, що вона має не лише юридичний, а й економічний вимір. Інформація як об’єкт правовідносин безпосередньо пов’язана з етапами розвитку економіки. Якщо для аграрного суспільства інформація уособлювала облік врожаю чи символи, для індустріальної доби — дані та статистику, то у постіндустріальній економіці вона перетворилася на ресурс, а в економіці знань і цифровій економіці — на ключовий актив. Українське законодавство, закріплюючи визначення інформації у вузькому технічному ключі, фактично “застигло” на рівні індустріальної економіки, тоді як реальні суспільні відносини перебувають на рівні економіки знань та цифрової економіки.

Отже, постає проблема подолання концептуального розриву між сучасним етапом розвитку економіки, в якому інформація є базовим фактором виробництва та стратегічним ресурсом, і законодавчим визначенням цієї категорії в Україні. Розв’язання цієї проблеми потребує системного аналізу еволюції підходів до розуміння інформації у світовій практиці, співставлення її з економічними етапами розвитку та вироблення нової дефініції, здатної відобразити багатогранність інформації як соціально-економічного і правового явища.

Категорія інформації є не лише техніко-юридичною, але й фундаментальною. Вона становить основу реалізації прав і свобод людини та водночас визначає умови функціонування і розвитку цифрової економіки. Такий подвійний характер інформації зумовлює складність її правового регулювання: з одного боку, вона має гуманітарне вимірювання як базове право людини, а з іншого — економічний вимір, оскільки

виступає стратегічним ресурсом і активом. Саме ця дуалістичність породжує потребу у гармонізації правових підходів, адже надмірне звуження до технократичного розуміння даних призводить до прогалин у захисті прав і унеможливорює повноцінний розвиток цифрових ринків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження у сфері цифрової економіки, інформаційного права традиційно мають міждисциплінарний характер, знаходяться на межі економіки, права, філософії, соціології, інформатики, кібернетики, що потребує системного аналізу та спеціальних знань. Окремі аспекти понять “інформація” та застосовуваних цифрових інструментів висвітлювали у своїх працях Баранов О.А., Беляков К.І., Брижко В.М., Дзьобань О.П., Глушков В.М., Гордієнко С.Г., Канигін Ю.М., Марущак А.І., Міхалевич В.С., Пилипчук В.Г., Фурашев В.М та інші науковці. Однак поява нових цифрових технологій, розвиток ринку цифрових активів, швидка динаміка змін у цій сфері потребують нових досліджень та їх апробацій.

Метою статті є комплексний аналіз категорії “інформація” як правового явища шляхом порівняння її теоретичних трактувань, національних та міжнародних законодавчих дефініцій, а також простеження еволюції цього поняття у зв’язку з етапами економічного розвитку, з подальшим визначенням невідповідності чинного українського законодавства сучасному рівню цифрової економіки та розробленням пропозицій щодо його гармонізації з європейськими та міжнародними стандартами.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких **завдань**:

1. Здійснити системний аналіз наукових підходів до визначення категорії “інформація” у філософії, кібернетиці та правовій доктрині з метою виявлення її багатовимірності характеру.

2. Дослідити законодавчі дефініції інформації, закріплені у праві України (зокрема у Законі України “Про інформацію”, Цивільному кодексі та спеціальних законах), та визначити їхні особливості й обмеження.

3. Проаналізувати міжнародні та європейські підходи до розуміння інформації (Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція з прав людини і практика ЄСПЛ, Регламент ЄС 2016/679 (GDPR), стандарти ISO/IEC) та виявити їх відмінності від національного законодавства.

4. Простежити еволюцію категорії “інформація” у взаємозв’язку з етапами економічного розвитку — від привласнюючого господарства до цифрової економіки — з урахуванням зміни її правового статусу.

5. Провести порівняльний аналіз українських та міжнародних підходів до визначення інформації та визначити концептуальні суперечності між ними.

6. Виявити ключові виклики та перспективи, що постають перед Україною у процесі гармонізації законодавства з міжнародними стандартами у сфері інформації та кібербезпеки.

7. Розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавчого визначення категорії “інформація” у національному праві України, орієнтовані на сучасний етап розвитку цифрової економіки та інтеграцію з європейськими й міжнародними стандартами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні підходи до розуміння інформації. Дослідження категорії “інформація” є предметом уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. У вітчизняній правовій літературі Я. В. Чайка визначає інформацію як “відомості (частину знань, нематеріальні результати інтелектуальної діяльності людини) незалежно від способу їх пошуку, збирання, збереження, обробки, використання чи поширення” [3]. У правовому аспекті інформація насамперед трактується як об’єкт права. Так, відповідно до статті 1 Закону України “Про

інформацію”, нею є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.[4]

Філософія та кібернетика заклали онтологічні та наукові підвалини сучасного правового розуміння цієї категорії. Засновник кібернетики Н. Вінер визначав інформацію як “зміст того, чим ми обмінюємося із зовнішнім світом, коли ми до нього пристосовуємося, і відчуваємо на ньому наше пристосування”, підкреслюючи, що “інформація — це інформація, а не матерія чи енергія” [5]. Цей підхід виокремлює інформацію як самостійну нематеріальну категорію, що потребує особливого правового режиму. Водночас К. Шеннон, зосередившись на кількісному вимірі інформації, розробив математичну теорію комунікації, де інформація постає як величина, що зменшує невизначеність. І. Й. Юзвішин, у свою чергу, трактує інформацію як “генералізаційно-єдину первинну субстанцію Всесвіту”, що є основою всіх відносин між об’єктами та явищами.

Український і радянський науковець академік В. М. Глушков розглядав інформацію як основу для розв’язання складних економічних та технологічних задач за допомогою електронно-обчислювальних машин (ЕОМ), автоматизації виробництва та побудови теорій, що моделювали інтелектуальну діяльність. Він заклав основи інформаційних технологій в Україні та СРСР, досліджував можливості “мозкоподібних” структур ЕОМ та проблеми штучного інтелекту, пов’язуючи інформацію з моделюванням людського мислення. [6]

У сучасній вітчизняній літературі запропоновано концепцію “інформаційної реальності” (К. І. Беляков), яка розглядає інформацію як самостійну форму існування соціальної матерії. [7] За цим підходом, інформація не зводиться до даних чи сигналів, а постає як специфічна субстанція, що формує середовище існування людини і суспільства. Така інтерпретація дозволяє поєднати філософське та правове бачення категорії, водночас підкреслюючи необхідність створення особливого правового режиму її охорони. Концепція “інформаційної реальності” набуває особливого значення в умовах цифрової економіки, де інформація виконує роль базового ресурсу, а її належне правове визначення стає запорукою захисту прав людини і розвитку інновацій.

В українській правовій доктрині спостерігається поступова деталізація цієї категорії. В. С. Цимбалюк наголошує, що інформація є об’єктом інформаційних правовідносин, який підлягає правовій охороні нарівні з іншими нематеріальними благами [8]. О. В. Кохановська пропонує багатовимірний підхід, відповідно до якого інформація у цивільному праві може розглядатися як особисте немайнове благо; як результат інтелектуальної творчості (об’єкт виключних прав); а також як інформаційний продукт чи ресурс, що здатний виступати товаром і предметом правочинів [9]. Б.А. Кормич підкреслює особливі юридичні властивості інформації — невідчужуваність, незалежність від матеріального носія, здатність до тиражування. Це обґрунтовує потребу в особливому правовому режимі її охорони.

Конституційно-правовий аспект поняття інформації розвивають І. П. Сторожук та В. Б. Кізляр, які визначають її як “відомості або дані, що можуть бути виражені у різній формі та зберігатися на різних носіях” [10]. Вони підкреслюють універсальний характер категорії, здатної охоплювати широкий спектр суспільних відносин. Кашка В.В. акцентує на її соціальній функції: “В епоху переходу до інформаційної цивілізації стає очевидним те значення, яке несе в соціумі інформація, знання, таємниця тощо. Процеси накопичення і збереження інформації притаманні людському суспільству на всіх історичних етапах його існування, тому з найдавніших часів вона вважається однією з найважливіших соціальних функцій” [11].

Сучасні українські дослідження (наприклад, монографія К. І. Белякова) підкреслюють багатовимірність категорії інформації, пропонуючи концепцію “інформаційної реальності” як основи для сучасної правової доктрини.[7] Зарубіжна література також засвідчує фундаментальне значення цієї категорії: L. Floridi визначає філософію інформації як критичне дослідження її природи, динаміки та наукового підґрунтя [12]; D. Solove акцентує на ролі інформації у забезпеченні автономії особи в цифровому суспільстві [13]; P. Schwartz підкреслює її значення як основи права на приватність [14]. Теоретичні підходи до розуміння інформації показано у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Теоретичні підходи до розуміння інформації

Підхід	Представники	Суть визначення	Значення для права
Філософський	Н. Вінер	Інформація — нематеріальна категорія, не зводиться до матерії чи енергії	Підкреслює автономність інформації як особливого явища
Кібернетичний	К. Шеннон, І. Юзвішин	Інформація — величина, що зменшує невизначеність; субстанція всесвіту	Закладає основу для технічних стандартів і правового регулювання комунікацій
Юридичний (Україна)	Я. Чайка, В. Цимбалюк, О. Кохановська, Б. Кормич	Інформація — відомості, знання, результат творчості; об’єкт правовідносин	Обґрунтовує охорону інформації як нематеріального блага та інтелектуальної власності
Міжнародний	L. Floridi, D. Solove, P. Schwartz	Інформація — основа автономії, приватності, цифрової економіки	Підтверджує глобальний тренд: інформація = право + ресурс + актив

Отже, у сучасній науковій літературі інформація розглядається крізь призму різних підходів: від філософського (як онтологічна сутність поряд із матерією та енергією) до правового (як нематеріальне благо, об’єкт цивільних прав та основа реалізації фундаментальних прав людини). Це підтверджує необхідність подальшої гармонізації української правової доктрини з міжнародними підходами та вдосконалення законодавчого визначення інформації.

Інформація у національному законодавстві. Правове регулювання інформаційних відносин в Україні базується на низці нормативно-правових актів, серед яких ключове значення мають Закон України “Про інформацію”, Цивільний кодекс України та спеціальне законодавство.

Розвиток інформаційного законодавства України має поетапний характер. Вихідною точкою став Закон України “Про інформацію” (1992 р.), який закріпив загальні дефініції та визначив базові засади інформаційних відносин. Подальша еволюція була пов’язана з ухваленням спеціальних законів, серед яких варто назвати Закон України “Про захист персональних даних” (2010 р.), Закон України “Про доступ до публічної інформації” (2011 р.), Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг” (2003 р.). Ці акти деталізували окремі сфери, поступово формуючи систему спеціалізованого правового регулювання. Разом з тим, вони

залишаються фрагментарними і часто не узгодженими між собою, що створює термінологічні суперечності і проблеми в правозастосовній практиці

Згідно зі статтею 1 Закону України “Про інформацію” (1992 р., у редакції зі змінами), “інформація — це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді” [4]. Ідентичне формулювання міститься і в статті 200 Цивільного кодексу України: “інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді” [15]. Таким чином, базові нормативні акти закріплюють досить технічне розуміння інформації, яке акцентує на формі її існування, а не на змістовному чи правовому аспекті.

Більш конкретизоване бачення пропонує спеціальне законодавство. Так, у статті 1 Закону України “Про доступ до публічної інформації” (2011 р.) зазначено: “публічна інформація — це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб’єктами владних повноважень своїх обов’язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб’єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації” [16]. У Законі України “Про телекомунікації” (2003 р.), який втратив чинність, інформація визначається як “відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб” [17]. У Законі України “Про захист економічної конкуренції” (2001 р.) інформація трактується максимально широко — як “відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації, схеми, фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних тощо), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи задокументовані відомості” [18].

Аналіз наведених положень дає підстави стверджувати, що українське законодавство характеризується фрагментарністю та відсутністю єдиної концептуальної основи у визначенні категорії “інформація”. Базові закони закріплюють її у формально-технічному сенсі як “дані”, тоді як у спеціальному законодавстві наявні елементи більш широкого та змістовного підходу (наприклад, публічна інформація як категорія, пов’язана з відкритістю та доступністю).

У правовій доктрині та практиці також склалися класифікації інформації за різними критеріями: за правовим режимом доступу — відкрита та з обмеженим доступом (конфіденційна, службова, таємна); за джерелом виникнення — внутрішня та зовнішня; за формою одержання — текстова, графічна, знакова, аудіовізуальна; за функціональним призначенням — правова, політична, соціальна, економічна тощо. Така класифікація свідчить про прагнення українського права відобразити багатогранність інформації, однак їх застосування в законодавстві залишається обмеженим і часто не узгодженим між собою.

Українське законодавство переважно закріплює технічний підхід, обмежуючи інформацію рамками даних та носіїв. Такий підхід не відповідає сучасним тенденціям, у яких інформація трактується як стратегічний ресурс і актив. Для розуміння цієї відмінності доцільно звернутися до міжнародних актів та стандартів, де сформульовано ширше й комплексніше бачення категорії “інформація”.

Міжнародні стандарти та європейські підходи. Міжнародне та європейське право виробили комплексне бачення категорії “інформація”, яке значно виходить за межі технічного її розуміння як даних. У цих актах інформація постає як об’єкт фундаментальних прав і свобод, як персоналізований ресурс, що підлягає захисту, та як стратегічний актив цифрової економіки.

Насамперед варто звернутися до Загальної декларації прав людини (ООН, 1948), яка, хоча й не містить прямого визначення інформації, у статті 19 закріплює базовий принцип: “кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів” [1]. Таким чином, інформація у міжнародному праві розглядається як фундаментальний елемент реалізації прав і свобод людини.

Європейська конвенція з прав людини (1950 р.) у статті 10 підтвердила цей підхід, гарантуючи кожному “право на свободу вираження поглядів”, що включає свободу одержувати й передавати інформацію та ідеї без втручання державних органів і незалежно від кордонів [19]. Водночас практика Європейського суду з прав людини сформулила ключовий принцип балансування: право на інформацію не є абсолютним і може бути обмежене, якщо це необхідно у демократичному суспільстві для захисту національної безпеки, громадського порядку, репутації та прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації тощо. Таким чином, інформація визнається не лише правом, але й категорією, що потребує правового балансу з іншими суспільними цінностями.

Новий етап у європейському правовому регулюванні інформації пов’язаний з ухваленням Регламенту ЄС 2016/679 (General Data Protection Regulation — GDPR). У статті 4(1) визначено: “персональні дані означають будь-яку інформацію, що стосується ідентифікованої чи ідентифікованої фізичної особи”.[2] Це визначення є одним із найширших у правовій практиці, оскільки охоплює будь-які відомості, пов’язані з особою, незалежно від форми їх існування чи способу обробки. GDPR фактично встановлює максимальний стандарт захисту персональних даних, що відображає сучасні виклики цифрової епохи, де інформація про особу стала ключовим ресурсом для держави, бізнесу та суспільства.

Міжнародні стандарти ISO/IEC також сформували підхід до інформації як знання, ресурсу й активу. У ISO/IEC 2382:2015 інформація визначається як “знання про об’єкти (факти, події, процеси чи ідеї), що в певному контексті має значення та може бути передане, інтерпретоване й використане людиною або системою”.[20] У системі стандартів із управління інформаційною безпекою (ISO/IEC 27000, 27001, 27002, 27005) закріплюється поняття інформаційного активу — будь-якої інформації, що має цінність для організації і підлягає управлінню та захисту. Зокрема, ISO/IEC 27001 формує вимоги до захисту інформаційних активів, ISO/IEC 27002 встановлює рекомендації щодо забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності (CIA-тріада), ISO/IEC 27005 визначає інформацію як цінність, що підлягає оцінці ризиків.[21]

Отож, міжнародна практика свідчить про багаторівневе розуміння категорії “інформація”. По-перше, вона трактується як фундаментальне право людини, закріплене в Загальній декларації прав людини та Європейській конвенції з прав людини, де підкреслюється свобода шукати, отримувати й поширювати відомості як невід’ємний елемент демократичного суспільства. По-друге, інформація визнається об’єктом всебічного правового захисту: у Регламенті ЄС (GDPR) вона набуває особливого статусу через категорію персональних даних, що підлягають максимальному рівню охорони незалежно від форми їх існування чи способу обробки. По-третє, у міжнародних стандартах ISO/IEC інформація розглядається як ресурс і стратегічний актив, що має економічну цінність для організацій і держав та підлягає управлінню і захисту на рівні з іншими ключовими активами. Такий комплексний підхід свідчить про перехід від вузького технічного визначення до інтегрованого бачення інформації як

багатогранного соціально-правового й економічного феномену, що поєднує гуманітарний, безпековий та економічний виміри.

Таким чином, міжнародне право та європейські стандарти пропонують комплексну концепцію інформації, що поєднує її значення для прав людини, безпеки й розвитку економіки. Для глибшого розуміння цієї трансформації доцільно простежити еволюцію категорії “інформація” у взаємозв’язку з етапами економічного розвитку

Еволюція категорії “інформація” у зв’язку з розвитком економіки. Аналіз міжнародних підходів показує, що сучасне правове розуміння інформації не виникло одразу, а є результатом тривалої еволюції. Трансформація уявлень про інформацію тісно пов’язана з етапами економічного розвитку людства, кожен з яких формував специфічне бачення її сутності та правового значення (див. Таблицю 2).

У добу привласнюючого господарства (мисливсько-збиральницькі суспільства) інформація існувала у вигляді усних традицій та практичного досвіду, що передавався між поколіннями. Вона мала колективний характер і ще не визнавалася об’єктом права, оскільки не відокремлювалася від людської пам’яті та соціальної практики.

Аграрна економіка зумовила появу перших форм обліку врожаю, календарних записів та символів. Інформація набула ознак формалізованості, а її використання у сфері управління ресурсами поступово закріплювалося у вигляді найпростіших юридичних актів.

Феодална економіка піднесла інформацію до рівня документа — грамот, хартій, актів, які почали виконувати функцію юридичного доказу. У цей період інформація отримує виразне правове значення, стаючи елементом суспільних відносин і засобом підтвердження правового статусу.

Індустріальна економіка, що спиралася на розвиток науки та виробництва, сформувала уявлення про інформацію як дані, придатні для систематизації, статистики та обліку. У праві це відображається у закріпленні інформації як об’єкта цивільних правовідносин із формальною ознакою документованості.

Постіндустріальна економіка привнесла розуміння інформації як ресурсу, що має економічну цінність і створює конкурентні переваги. Саме в цей час утверджуються права на доступ до інформації та її захист від неправомірного використання.

Економіка знань трансформувала інформацію у знання — результат інтелектуальної діяльності, що здатний створювати додану вартість і стимулювати інновації. У правовому полі це виражається у визнанні інформації як об’єкта інтелектуальної власності (авторське право, ноу-хау, бази даних), а також як нематеріального капіталу. У колективній монографії [22], підготовленій науковцями НДІ інтелектуальної власності НАПрН України, здійснено економіко-правовий аналіз проблем і соціальних наслідків цифрової трансформації світової та європейської економіки, місця в ній України, розвитку міжнародного права та національного законодавства у сфері інтелектуальної власності в цифровій економіці, досліджено проблеми регулювання цифрових технологій, Інтернет речей, технологічних брендів, патентування криптовалютних і блокчейн технологій, винаходів, створених з використанням штучного інтелекту, захисту прав інтелектуальної власності в умовах соціальної та цифрової трансформації.

Сучасна цифрова економіка підняла категорію інформації на якісно новий рівень: вона набуває статусу стратегічного активу, що забезпечує функціонування цифрових платформ, великих даних, штучного інтелекту та блокчейн-систем. У міжнародних стандартах (GDPR, ISO/IEC) закріплюється підхід до інформації як ресурсу й активу, що підлягає управлінню та правовому захисту. Натомість українське законодавство

здебільшого зберігає технократичне визначення інформації як “даних”, що відображає індустріальну модель і не відповідає викликам сучасності.

Таблиця 2

Еволюція розуміння інформації у зв'язку з розвитком економіки

Етап економіки	Розуміння інформації	Правове значення
Привласнююче господарство (збирання і мисливство)	Досвід, усна традиція, колективні знання	Правового статусу не мала
Аграрна економіка	Знаки, символи, облік (писемність, літописи, календарі)	Використовувалася для управління ресурсами; правове значення обмежене
Феодальна економіка	Документ (грамоти, хартії, акти)	Засіб легітимації влади та власності; перші правові функції
Індустріальна економіка	Дані (статистика, бухгалтерія, технічна документація)	Інформація закріплюється у праві як об'єкт обліку та управління
Постіндустріальна економіка	Ресурс (економічна цінність, фактор управління)	Визнання у законодавстві як об'єкта охорони; формування права на інформацію
Економіка знань	Знання (систематизована інформація, інтелектуальний капітал)	Інформація як результат інтелектуальної діяльності; об'єкт інтелектуальної власності
Цифрова економіка	Актив (стратегічний ресурс, великі дані, ШІ, цифрові активи)	Визнання міжнародними стандартами (GDPR, ISO/IEC) як об'єкта управління, захисту і правового регулювання

Представлена Таблиця 2 засвідчує, що уявлення про інформацію завжди розвивалися у тісному зв'язку з етапами економічного розвитку суспільства. На ранніх стадіях, коли провідну роль відігравали природні ресурси, інформація розумілася як досвід або знакова система для організації господарської діяльності, проте ще не мала власного правового статусу. З утвердженням феодальних відносин вона почала виконувати функцію документа, що підтверджував право власності або легітимність влади.

Індустріальна доба принесла новий вимір: інформація набула значення даних, придатних для систематизації та обліку, і саме в цей період вона вперше отримала нормативне закріплення як об'єкт правового регулювання. Проте в подальшому — у постіндустріальну та “економіку знань” — інформація трансформувалася з облікового ресурсу в інтелектуальний капітал, здатний створювати інновації та додану вартість. На сучасному етапі цифрової економіки інформація набула статусу стратегічного активу, що визнається міжнародними стандартами (GDPR, ISO/IEC) і розглядається як основа кібербезпеки та цифрової інфраструктури.

Таким чином, еволюція категорії “інформація” у світовій практиці демонструє поступовий перехід від технічного та облікового розуміння до правового визнання її як

активу з економічною та соціальною цінністю. Водночас українське законодавство здебільшого зберігає індустріальний підхід, обмежуючи інформацію поняттям “даних” чи “відомостей”. Це свідчить про концептуальну невідповідність між рівнем розвитку економічних відносин та чинною законодавчою дефініцією, що актуалізує необхідність гармонізації правових норм із міжнародними стандартами та сучасними економічними реаліями.

Порівняльний аналіз і аналітичні висновки. Проведений огляд національного законодавства, міжнародних актів та економічної еволюції дозволяє виокремити принципи відмінності у підходах до визначення категорії “інформація” (див. Таблицю 3). Українське право, базуючись на Законі “Про інформацію” та Цивільному кодексі, фіксує здебільшого технічне розуміння інформації як “даних, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді”. Натомість міжнародна практика поступово виробила багаторівневий підхід: від визнання інформації як фундаментального права людини (ООН, ЄКПЛ) до визначення її як стратегічного ресурсу й активу цифрової економіки (GDPR, ISO/IEC).

Регламент ЄС 2016/679 (GDPR) закріплює низку положень, відсутніх у національному законодавстві України. Зокрема, він передбачає обов’язкове призначення посадової особи з питань захисту даних (Data Protection Officer), право на перенесення даних, право бути забутим, а також суттєві санкції у випадку порушень. Натомість Закон України “Про захист персональних даних” обмежується базовими гарантіями, не створюючи належних процедур реалізації цих прав і не передбачаючи дієвих механізмів відповідальності. У результаті виникає ризик системної невідповідності асquis ЄС, що може ускладнити інтеграцію України до європейського цифрового ринку та обмежити доступ українських компаній до транскордонних обмінів даними”.

Таблиця 3

Принципові відмінності у підходах до визначення категорії “інформація”

Джерело	Визначення/підхід	Суть	Рівень розвитку
Закон України “Про інформацію” (ст. 1)	Будь-які відомості та/або дані на матеріальних носіях або в електронному вигляді	Технічний підхід (дані)	Індустріальна модель
Цивільний кодекс України (ст. 200)	Ідентичне формулювання (“будь-які відомості та/або дані...”)	Формалізованість, документованість	Індустріальна модель
Закон “Про доступ до публічної інформації”	Публічна інформація як задокументовані відомості у володінні державних органів	Доступність, відкритість	Постіндустріальний елемент
Загальна декларація прав людини (ст. 19)	Право шукати, отримувати та поширювати інформацію	Інформація як право людини	Гуманітарний вимір
ЄКПЛ (ст. 10) + ЄСПЛ	Право на інформацію з балансуванням з іншими цінностями	Інформація як свобода вираження і баланс інтересів	Правова інтеграція

GDPR (ст. 4(1))	“Персональні дані — будь-яка інформація про фізичну особу”	Максимально широке тлумачення, акцент на особистості	Цифрова економіка
ISO/IEC 2382, 27000, 27001, 27002, 27005	Інформація як знання, ресурс, актив	Управління й захист інформаційних активів	Цифрова економіка

Зіставлення цих підходів демонструє принципову різницю. Україна здебільшого залишається на індустріальному рівні, де інформація розуміється як “дані”, тоді як міжнародна практика інтегрує гуманітарний, правовий та економічний виміри, розглядаючи інформацію як об’єкт прав людини, як знання і як стратегічний актив.

Аналітичний висновок. Еволюція категорії “інформація” показує закономірний рух від вузького технічного підходу до комплексного багаторівневого розуміння. Міжнародні стандарти (GDPR, ISO/IEC) відображають сучасний етап цифрової економіки, у якій інформація є ключовим ресурсом і активом. Українське законодавство, натомість, залишаючись на індустріальній моделі, не враховує новітніх викликів, що створює серйозну прогалину у сфері кібербезпеки, захисту персональних даних та розвитку ринку цифрових активів.

Виклики та перспективи для України. Виявлена невідповідність між підходами українського законодавства та міжнародних актів у визначенні категорії “інформація” має не лише теоретичний, але й практичний вимір. Вона породжує низку викликів для правової системи, кібербезпеки та розвитку цифрової економіки України.

1. Вузьке нормативне визначення інформації. Формулювання Закону України “Про інформацію” та Цивільного кодексу фактично зводить інформацію до “даних”, що можуть бути збережені на носіях чи в електронному вигляді. Такий підхід ігнорує змістовний, правовий та економічний аспекти інформації. У результаті виникають труднощі з охороною нових видів цифрових активів (наприклад, даних з алгоритмів штучного інтелекту, інформаційних продуктів блокчейн-платформ), які виходять за межі технократичного розуміння.

2. Прогалини у сфері кібербезпеки. Обмежене визначення інформації ускладнює створення ефективних механізмів кіберзахисту. Якщо інформація трактується лише як дані, то поза увагою залишаються знання, інформаційні потоки, цифрові активи, які становлять найбільшу цінність і найбільші ризики у сучасному інформаційному суспільстві. Це знижує рівень кіберстійкості держави та бізнесу.

3. Відставання від європейських практик. Україна задекларувала курс на гармонізацію права з *acquis* ЄС, однак чинні дефініції категорії “інформація” не відповідають положенням GDPR та ISO/IEC. У європейському праві інформація визнається максимально широко, що дозволяє забезпечити її захист у будь-якій формі. Відсутність подібного підходу в Україні може створити бар’єри у сфері інтеграції до цифрового ринку ЄС та зменшити інвестиційну привабливість держави.

4. Ризики звуження доступу до інформації. Актуальні законопроекти (наприклад, №8153) показують тенденцію до посилення контролю над інформаційними потоками з боку держави. Це може призвести до звуження конституційного права громадян на доступ до публічної інформації. Натомість міжнародна практика передбачає баланс: право на інформацію може обмежуватися лише в інтересах захисту прав людини, національної безпеки та громадського порядку.

5. Неврегульованість ринку цифрових активів. В Україні досі відсутнє чітке правове визначення статусу даних як об'єкта господарських відносин. На відміну від європейських стандартів, де інформація розглядається як стратегічний ресурс та актив, в українському праві цифрові активи існують у "сірій зоні". Це гальмує розвиток цифрової економіки та знижує можливості для залучення інвестицій.

Перспективи гармонізації. Попри наявні проблеми, сучасна ситуація водночас відкриває перед Україною широкі можливості для реформування правового поля у сфері інформаційних відносин та його інтеграції в європейський і глобальний контексти.

1. Гармонізація з європейськими та міжнародними стандартами. Запровадження розширеного визначення інформації, що охоплює дані, знання та цифрові активи, створить умови для приведення українського законодавства у відповідність до положень GDPR і стандартів ISO/IEC. Це сприятиме повноцінній інтеграції України у цифровий ринок ЄС і зменшить регуляторні бар'єри у транскордонному обміні даними.

2. Зміцнення національної системи кібербезпеки. Визнання інформації стратегічним активом формує концептуальне підґрунтя для побудови цілісної системи захисту даних, знань і цифрових ресурсів. Такий підхід дозволить забезпечити комплексний захист на рівні держави, приватного сектору та громадянського суспільства, що є ключовою умовою кіберстійкості.

3. Розвиток ринку цифрових активів та інноваційної економіки. Трагування інформації як економічної цінності відкриває можливість легалізації нових об'єктів господарських відносин, зокрема у сфері штучного інтелекту, блокчейн-технологій та великих даних. Це сприятиме розвитку інноваційного підприємництва та підвищить інвестиційну привабливість України.

4. Посилення гарантій прав і свобод людини. Удосконалене визначення інформації повинно поєднувати технічний, правовий та гуманітарний виміри. Це забезпечить належний баланс між правом на доступ до інформації та допустимими обмеженнями, передбаченими демократичними стандартами, і водночас підвищить рівень захисту приватності та персональних даних.

Україна перебуває у ситуації, коли звужене законодавче визначення інформації не лише формує концептуальні й практичні прогалини у правозастосуванні, але й обмежує можливості для розвитку цифрової економіки та забезпечення кібербезпеки. Водночас саме ця обставина відкриває перспективи для системного реформування правового поля. Перехід від індустріальної моделі, у якій інформація ототожнюється з даними, до цифрової моделі, де вона визнається стратегічним активом, є не просто даниною сучасним тенденціям, а необхідною умовою забезпечення національної кіберстійкості, розвитку ринку цифрових активів і повноцінної інтеграції України у європейський правовий простір.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що категорія "інформація" є багатовимірним явищем, яке охоплює філософський, науково-технічний, соціальний та правовий виміри. У філософії та кібернетиці інформація трактується як самостійна нематеріальна сутність (Н. Вінер, К. Шеннон, І. Й. Юзвішин), а у правовій науці вона визначається як об'єкт цивільних правовідносин, інтелектуальної власності та публічно-правового регулювання (Я. Чайка, В. Цимбалюк, О. Кохановська, Б. Кормич).

Аналіз українського законодавства показав, що чинні дефініції інформації, закріплені у Законі України "Про інформацію" та Цивільному кодексі України, залишаються технократичними та зводять інформацію до "даних, що зберігаються на матеріальних носіях або в електронному вигляді". Це визначення не враховує

змістовного, гуманітарного та економічного аспектів і відображає індустріальну модель правового регулювання.

Міжнародні та європейські акти (Загальна декларація прав людини, Європейська конвенція з прав людини, GDPR, стандарти ISO/IEC) продемонстрували інший підхід: інформація визнається одночасно як фундаментальне право людини, як об'єкт всеосяжного правового захисту та як стратегічний ресурс і актив цифрової економіки. Це підтверджує трансформацію від гуманітарного до економіко-правового виміру інформації.

Узагальнення кризь призму етапів економічного розвитку засвідчило закономірний рух: від усної традиції у привласнюючих суспільствах до документа у феодальну епоху, від даних індустріальної доби до ресурсу постіндустріальної економіки та, зрештою, до стратегічного активу цифрової економіки. Виявлено, що Україна залишається на індустріальному рівні, тоді як міжнародна практика орієнтується на цифрову модель.

На цій підставі запропоновано оновлене законодавче визначення інформації, яке враховує міжнародні стандарти та доктрину інформаційного права: **“Інформація — це відомості, дані та/або знання, які мають змістове значення у певному контексті, можуть бути виражені у будь-якій формі, передані, збережені чи використані людиною або системою та визнаються об'єктом правового регулювання і захисту. Інформація є нематеріальним ресурсом і активом, що має цінність для особи, суспільства та держави”**.

Впровадження такого підходу забезпечить гармонізацію українського законодавства з європейськими та міжнародними стандартами, зміцнить правові засади кібербезпеки, створить умови для розвитку ринку цифрових активів і підвищить гарантії реалізації прав людини у цифровому суспільстві. Таким чином, модернізація категорії “інформація” є необхідною умовою формування правової основи цифрової трансформації України та її інтеграції у сучасний світовий інформаційний простір.

Використана література

1. Загальна декларація прав людини Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj/eng>
3. Чайка Я.В., «Визначення інформації як об'єкта цивільних прав». *Правова інформатика*. № 4(36). с. 14–19, 2012.
4. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII (остання редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12>
5. N. Wiener, *Cybernetics: or Control and Communication in the Animal and the Machine*. Cambridge, MA: MIT Press, 1948.
6. Летичевський О.А. В.М. Глушков і сучасна інформатика (від теорії автоматів до когнітивних архітектур). *Вісн. НАН України*. 2013. № 8. С. 21-33. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/handle/123456789/67869>
7. Беляков К.І. Інформація в праві: теорія і практика : Моногр. / К. І. Беляков; Держ. НДІ МВС України. - К., 2006. - 118 с.
8. Цимбалюк В.С. *Інформаційне право України*. Київ: Юрінком Інтер, 2009.
9. Кохановська О.В. *Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві*. Київ: Київський університет, 2006.

10. І. П. Сторожук, В. Б. Кізляр, «Правова природа поняття “інформаційні права” та його значення», *Підприємництво, господарство і право*, № 4, с. 228–232, 2020.
11. Кашка В. В. «Право на інформацію як фундаментальне право людини». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. вип. 49. т. 1. с. 70-73. 2018.
12. L. Floridi. *What is the Philosophy of Information?* SSRN Electronic Journal, 2002. doi:10.2139/ssrn.505202.
13. D. J. Solove, *Understanding Privacy*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2008.
14. P. M. Schwartz, «Information Privacy and Data Protection: Rights and Responsibilities in the Digital Age», *Yale Law Journal*, vol. 102, 2011.
15. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (остання редакція). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
16. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI (остання редакція). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2939-17>
17. Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003, № 1280—IV URL: https://protocol.ua/ua/pro_telekomunikatsii/
18. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III (Закон № 2210-III) - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>
19. Європейська конвенція з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ukr
20. ISO/IEC 2382:2015 Information technology — Vocabulary. URL: <https://www.iso.org/standard/63598.html>.
21. ISO/IEC 27000, 27001, 27002, 27005) URL: <https://icr-cert.com.ua/iso-27001-2022-information-security-management-systems-isms/>
22. Інтелектуальна власність в цифровій економіці: проблеми теорії і практики (колективна монографія) за наук. ред. канд. екон. наук. доцента Г.О. Андрощука. / кол. авторів; НДІ ІВ НАПрН України. К.: Інтерсервіс, 2025. 452 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/16xDa1LRj52vOFVJv6oYVaIptpNtyvDoF/view>

~~~~~ * * * ~~~~~